



1923. Centrul orașului Bălți. Strada Regelui Ferdinand.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți

100 DE ANI ISTORIA ÎNTREPRINDERII FLOAREA SOARELUI SA

Societatea pe acțiuni FLOAREA SOARELUI (Bălți) este una dintre cele mai mari întreprinderi din sectorul de prelucrare a uleiurilor și grăsimilor, atât în Republica Moldova, cât și în întreaga regiune a Mării Negre. Însă, până acum, istoria constituirii și a activităților acestei întreprinderi nu a fost expusă publicului larg. Acest studiu este conceput pentru a recrea, în mod fiabil, etapele inițiale ale istoriei FLOAREA SOARELUI SA în baza documentelor de arhivă disponibile în Republica Moldova, a publicațiilor în mass-media din acea epocă, a mărturiilor contemporanilor etc. Studiul cuprinde perioada de la constituirea întreprinderii, în anii 1920, și până la începutul celui de-al doilea război mondial. Din păcate, multe din sursele primare nu s-au păstrat: în perioada războiului o parte semnificativă din documentele instituțiilor și ale întreprinderilor au fost distruse sau transferate în străinătate. Prin urmare, nu a fost posibilă urmărirea unor anumite etape din istoria FLOAREA SOARELUI SA. Cu toate acestea, materialul colectat ne permite să reconstituim istoria acestei întreprinderi importante.



1923. Palatul zemstvei județul Bălți - fostul conac al lui Alexandru Bodescu, reprezentant al familiilor Catarji și Krupensky, proprietari de terenuri în Bălți.

Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți



Biserica catedrala Sf. Nicolae și strada Regele Ferdinand în anii 1920.

Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți

PRINCIPALELE CONSTATĂRI ALE STUDIULUI

- La originea FLOAREA SOARELUI SA stau patru întreprinderi create în anii 1920: fabrica de ulei "Progres", societatea pe acțiuni "Ulmar", fabrica de ulei a fraților Volman (Industria uleiurilor vegetale Frații Volman) și fabrica de ulei a lui Pinkus și Iona Fridman.
- Până în prezent se considera că întreprinderea a fost fondată de emigrantul rus Sozinov, însă acest fapt nu se confirmă documentar. Un punct de plecare mai fiabil în istoria întreprinderii este considerat momentul în care societatea pe acțiuni „Ulmar” din orașul Brăila a achiziționat, în anii 1920, loturi de teren pentru fabrica de ulei din Bălți, unde în prezent sunt amplasate clădirile administrative și de producție ale FLOAREA SOARELUI SA.
- O contribuție decisivă la înființarea întreprinderii din Bălți și la introducerea tehnologiilor avansate de producere a uleiului vegetal au avut-o frații-antreprenori Isac și Izrael Volman. În 1928, frații Volman au achiziționat fabrica Ulmar și au transformat-o într-o întreprindere de succes. Anume la această fabrică, pentru prima dată în oraș, au fost aplicate tehnologiile de rafinare și extracție a uleiului de floarea-soarelui.
- Până să înceapă războiul, fabrica de ulei a fraților Volman a devenit una dintre cele mai mari întreprinderi din industria de prelucrare a uleiurilor și grăsimilor din România în ceea ce privește volumul de producere.



1923. Gara feroviară Bălți-Pământeni.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți



1923. Gara Centrală Bălți-Slobozia.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți



Anii 1920. Camera de Comerț a județului Bălți.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți

CONTEXT ISTORIC

La începutul anilor 1920, Basarabia a fost marcată de mai multe evenimente istorice importante.

În primul rând, căderea Imperiului Rus și apoi încorporarea Basarabiei în Regatul României, în martie 1918. Drept urmare, nu doar cadrul politic al regiunii, ci și economia acesteia au suferit schimbări semnificative.

În al doilea rând, implementarea reformei agrare în România care a predeterminat creșterea economică. La 13 martie 1920 a fost publicată Legea privind reforma agrară din Basarabia. Toate proprietățile funciare mari de pe teritoriul regiunii au fost expropriate, transferate în fondul de stat și împărțite în loturi mai mici. Ulterior, aceste loturi au fost repartizate țăranilor și reprezentanților altor categorii sociale, care anterior nu aveau pământ. Importanța acestui eveniment pentru economia orașului Bălți a fost explicată de E. Moruzi, secretar general al Camerei de Comerț Bălți, în articolul său din cartea „Istoricul orașului Bălți, 1910-1936”, publicată în anii 30 ai secolului trecut. Înainte de reforma agrară, terenul pe care se afla orașul era deținut de moșierii din familiile Catarji și Krupensky. Iar antreprenorii nu puteau investi liber sau primi împrumuturi pentru dezvoltarea afacerilor sale, întrucât nu aveau drept de proprietate asupra terenurilor. Reforma agrară a oferit această posibilitate: oamenii nu doar primeau pământ, ci puteau dispune liber de acesta în calitate de proprietari cu drepturi depline.

Documentele atestă faptul că antreprenorii au beneficiat, în mod activ, de posibilitatea oferită, achiziționând terenuri pentru construcția de edificii industriale și comerciale. Fabrica de ulei, care acum este FLOAREA SOARELUI SA, a fost edificată anume pe terenul expropriat de la moșierii din familia Catarji.



*Anii 1920. Podul peste Răut.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



*Tribunalul județean Bălți. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



*Centrul orașului Bălți, strada General Schina. Anii 1924.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*

Dezvoltarea industriei și a economiei în orașul Bălți au fost influențate și de alți factori. La sfârșitul secolului al XIX-lea, orașul Bălți devenise un important nod feroviar al Basarabiei, fiind construite linii de cale ferată care legau orașul de centrul și nordul regiunii. Prezența arterelor de transport a dat un puternic impuls vieții economice și sociale a orașului. Numărul populației a crescut activ: din 1880 până în 1897 numărul de locuitori ai orașului Bălți s-a dublat - de la 9100 la 18500. O mare parte din locuitorii orașului o constituiau evreii. În 1900, din cei 20 de mii de locuitori ai orașului, 55% erau evrei (11 mii de oameni). Către anul 1930, în orașul Bălți locuiau 14,2 mii de evrei (46,5% din numărul total de 30,5 mii de cetățeni).

Evreii desfășurau, în mod activ, diverse activități economice, printre aceștia numărându-se meșteșugari, negustori și reprezentanți ai intelectualității. Mulți dintre evreii din Bălți vor deveni fondatori de noi întreprinderi în epoca interbelică.

După cum își amintesc unii emigranți evrei din Bălți în Israel: „Acest oraș a avut norocul să găzduiască mulți antreprenori evrei locali, precum și pe cei veniți de departe. Au fost ingineri, tehnicieni și profesioniști excelenți care au știut să beneficieze de condițiile speciale favorabile dezvoltării economice pe care le oferea orașul Bălți. De mare ajutor au fost imensele terenuri agricole, care au servit drept sursă de materii prime și de apă pentru industrie, calea ferată și două stații de cale ferată - una mare și una mică, Bălți-Sloboziași Bălți-Pământeni”.

„REVOLUȚIA” INDUSTRIEI DE PRELUCRARE A ULEIURILOR ȘI GRĂSIMILOR DIN ANII 1920 ÎN BĂLȚI

Cea mai intensă dezvoltare, în noile condiții, a avut loc în industria alimentară din Basarabia, care s-a datorat în principal orientării agrare a economiei regiunii. Cel mai mare impuls pentru dezvoltare l-au primit industria morăritului și, în special, industria de prelucrare a uleiului, cu folosirea materiilor prime locale. Din 1923 până în 1932, suprafața terenurilor de floarea-soarelui în România a crescut cu 68,4%. De exemplu, în 1926, în țară au fost cultivate 189 469 de hectare de floarea-soarelui, din care 88% erau în Basarabia. În 1920, într-un raport pentru ministerul de profil al României privind starea industriei din unele județe din Basarabia, inspectorul pentru industrie, Stefanov, menționa: „Industria de prelucrare a uleiurilor și grăsimilor era slab dezvoltată înainte de război. Olănițele existente erau într-o stare necorespunzătoare. Uleiul vegetal era adus din Rusia. În ultimii doi ani, producția de ulei a crescut întrucât acesta nu se mai importa de peste Nistru. Uleiul este produs exclusiv pentru necesitățile locale.”

Treptat, fabricile de ulei din Basarabia au reușit să intre pe piața internațională. Ritmul rapid de dezvoltare se confirmă și prin cifrele specificate de Camera de Comerț și Industrie din Basarabia. În aprilie 1920, în oraș existau 9 fabrici de extracție a uleiului. Iar în 1921, în oraș existau deja 17 astfel de întreprinderi. De asemenea, erau deschise noi fabrici. Astfel că, în mai puțin de o lună și jumătate, de la 1 decembrie până la 9 decembrie 1920, Camera de Comerț și Industrie din Basarabia a emis permise de lucru pentru trei fabrici de ulei din Bălți. Nu este surprinzător faptul că, conform indicilor de adresă din întreaga Românie, la începutul anilor 1930, în Bălți existau 28 fabrici de ulei.



1923. Centrul orașului Bălți. Strada Regelui Ferdinand. Cinema „LUX”
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți



Anii 1920. Strada General Schina, centrul orașului Bălți.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți



Noiembrie 1920. Schema de amplasare a fabricii „Progres” după inspecția efectuată de Direcția de Industrie din Basarabia înainte de eliberarea autorizației de funcționare.



Centrul orașului Bălți, strada Regele Ferdinand. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți

În 1930, în plină criză economică mondială, un corespondent bălțean de la ziarul „Bessarabskoe slovo” se revolta de faptul că în oraș existau puține băi publice, pe când numărul oloinițelor preleva. „Unde sunt finanțatorii cei care au construit 36 de oloinițe? Jumătate dintre acestea au falimentat deja, iar jumătatea rămasă abia de mai „respiră”. Oare al 35-ea sau al 36-ea fondator a acestor fabrici nu a ținut cont de faptul că numărul acestora este prea mare pentru Bălți?”, a scris ziarul. Deși cifrele prezentate de ziariști par oarecum exagerate în comparație cu cele confirmate documentar, totuși, aceste cifre indică asupra interesului demonstrat de investitori pentru industria respectivă. Potrivit unor date, în perioada dintre cele două războaie mondiale, Bălți a devenit cel mai mare centru de producere a uleiului de floarea-soarelui din România.

Trebuie să luăm în considerație și afirmațiile jurnaliștilor precum că multe fabrici de extracție a uleiului erau pe cale să se închidă. Într-adevăr, foarte puțini au reușit să reziste gradului ridicat de concurență de pe piață și crizei economice. După cum se indică în Enciclopedia României, publicată în 1938, către sfârșitul anilor 30, în Bălți mai existau doar 9 fabrici de ulei. Alte surse din acea perioadă indică doar 5 fabrici. Însă, pentru acele vremuri acestea nu mai erau simple oloinițe, ci întreprinderi moderne de producere. Iar cele mai mari dintre ele erau fabricile de ulei ale fraților Volman și a lui Iona Fridman, care foloseau tehnologii de extracție și rafinare a uleiului. Aceștia își comercializau produsele nu doar în Basarabia și România, dar și în Europa. Anume pe baza acestor fabrici, în perioada sovietică a fost creat combinatul de prelucrare a uleiurilor și grăsimilor din Bălți.

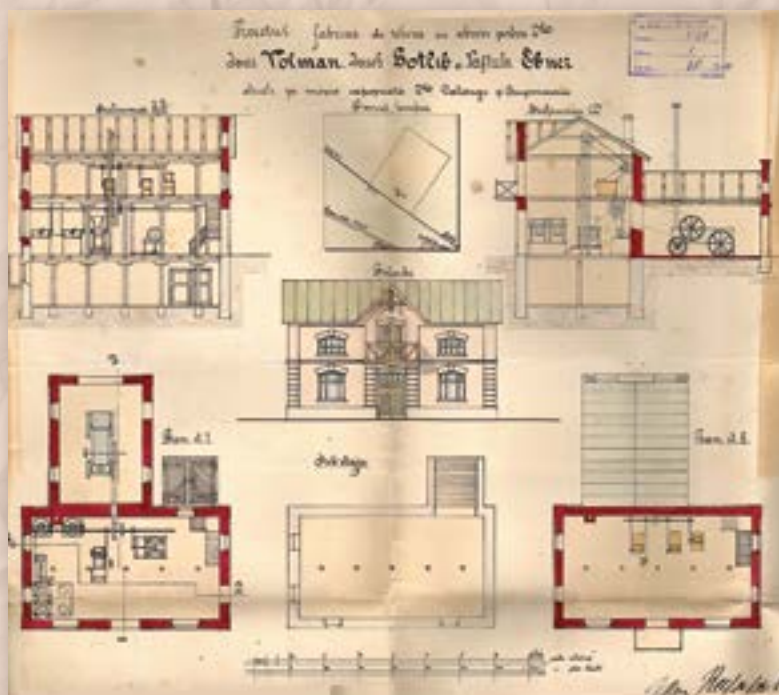
DE LA FABRICA "PROGRES" LA "INDUSTRIA ULEIURILOR VEGETALE FRAȚII VOLMAN"

Printre primii oameni de afaceri din Bălți care au văzut perspective mari în industria de extracție a uleiului au fost frații Isac și Izrael Volman. Frații au început să investească în această afacere încă la începutul anilor 1920. Tatăl acestora era de origine din orașul polonez Plonsk, nu departe de Varșovia. Numele său adevărat era Plonsky. Potrivit amintirilor familiei, pentru a evita serviciul militar, acesta a cumpărat documentele și numele unei persoane decedate și a devenit astfel Volman. Nu se știe cu siguranță când a ajuns la Bălți, dar copiii săi s-au născut deja în Basarabia.

Isac și Izrael Volman nu aveau studii în domeniul alimentar sau ingineresc. La început dețineau o tipografie. Aceștia se ocupau și cu comerțul de cereale (pentru aceasta în 1924 și-au fondat propria companie), și se regăseau printre fondatorii asociațiilor urbane de comercianți de cereale.

Conform versiunii care exista încă din perioada sovietică, frații Volman au cumpărat de la un emigrant rus Sozinov fabrica de ulei care a fost construită în 1922 și apoi a fost distrusă și arsă, iar ulterior pe baza acesteia au creată o nouă fabrică. Totuși, această versiune nu este confirmată în documentele de arhivă și în alte surse ale acelei perioade; numele Sozinov nu se regăsește în listele proprietarilor de olănițe din Bălți.

De fapt, istoria care poate fi reconstituită în baza documentelor păstrate este următoarea. În 1920, cel mai mare dintre frații Volman, Isac Abramovici (în documente Itzik-Aizik), a devenit unul dintre cei patru fondatori ai fabricii de ulei "Progres" din Bălți.



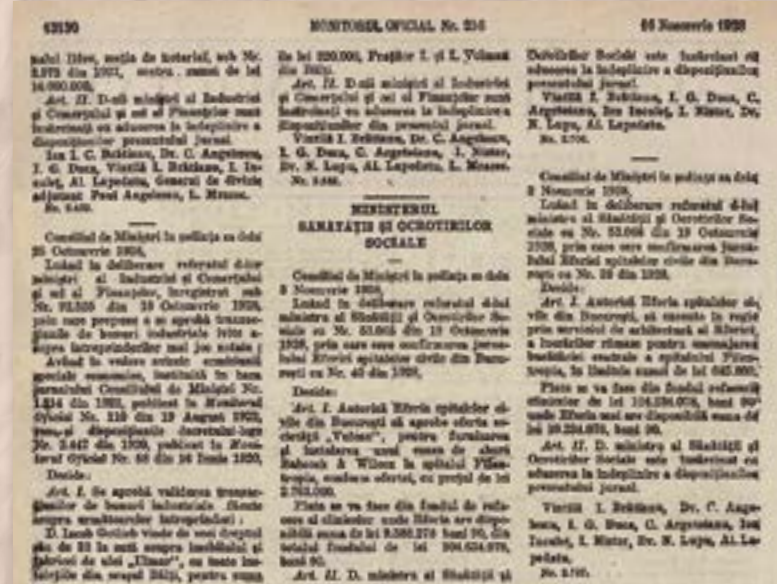
*Proiectul noii fabrici „Progres”
pentru terenul alocat în 1922.
Idea așa și a rămas nerealizată.*



*Strada Regele Ferdinand, Camera de Comerț
a județului Bălți (în dreapta). Anii 1930.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



Actul care confirmă înființarea fabricii fraților Volman în "Monitorul Oficial al României", 26 septembrie 1928.



ANUNTURI MINISTERIALE

MINISTERUL FINANTELOR

Direcțiunea Vămilor

La biroul vamal Chișinău, Intrep. atârdat se primește declarația și mărfurile care sunt prezentate spre examinare și se pot prezenta la biroul de la Chișinău, în ziua de 24 Iulie 1928.

Nr. reg. mag.	Data soarelui	Nr. tranzitului	Folul	CANTITATE			Tara	Felul mărfii
				Nr. și marca	Greutate	Art. din tarif		
4001008	Aprilie	12	5.427	Lai	6.125.00	62.500	10	Esneajă albă pentru țigări.
500	"	19	5.450	"	1.000	25	00	Ambră.
500	"	20	5.408	Gel.	1.125	25	5.500	100 kg

Decizia Consiliului de Miniștri al României, publicată în "Monitorul Oficial", prin care se aproba vânzarea activelor fabricii "Ulmar" din Bălți fraților Volman

La 23 aprilie 1920, Isac Volman, Jacob Gotlib, Naftula Ebner și Wolf Steinberg au semnat un acord de asociere, în temeiul căruia a fost înființată această fabrică. Capitalul social al fabricii constituia 200 de mii de ruble (investițiile fondatorilor au fost făcute încă în moneda țaristă).

Cea mai mare cotă din fabrică îi aparținea lui Isac Volman. Acesta a investit 80 de mii de ruble, în timp ce cota celorlalți fondatori era de 120 de mii. Deși, conform acordului, în următorii câțiva ani, cotele tuturor acționarilor urmau să fie egale.

Fondatorii fabricii "Progres" s-au angajat să nu creeze propriile fabrici de ulei atâta timp cât activează împreună și atâta timp cât acordul de parteneriat este în vigoare.

După cum rezultă din acordul inițial, fiecărui dintre fondatori îi reveneau anumite responsabilități de gestionarea întreprinderii. Prin urmare, Volman și Abner urmau să se ocupe de afacerile comerciale ale companiei, iar Gotlib și Steinberg erau responsabili de partea tehnică (în 1921, Wolf Steinberg a ieșit din rândul fondatorilor, proprietari rămânând doar trei persoane). Isac Volman a fost nu-mit și reprezentantul juridic al fabricii, autorizat să reprezinte parteneriatul comercial în cadrul organelor de stat. Mai târziu, în gestionarea întreprinderii a fost implicat și fratele mai mic al lui Isac Volman, Izrael, deși nu era fondator. Pe numele acestuia se perfectau procuri notariale, care îi permiteau să reprezinte întreprinderea în chestiuni comerciale și juridice. Pentru amplasarea fabricii, fondatorii au închiriat lotul de teren cu construcții, care aparținea doamnei Berta Samoilovna Gotlib - o curte din strada Tatyanskaya, la intersecție cu strada Bulvarnaya. Este de menționat că în acordul din 1920 erau indicate denumirile țariste ale străzilor.

Prăguta copie se trimite D-lui Prin-Notar al Tribunalului Bălți la R. *Praguta* anul 1923, sub No. *224*...conform art.80 din legea Notarială.

Copie.



Notar Public: *Maly*

653

E X T R A C T din registrul Notarului Public al orașului Bălți
Nicon I. VALUTA, pentru *notar* reînnoțirea la averele imobile, pe
anul 1923.-

Dos. N. *161*
312/923

Pagina 68 și 69. - Partea I. - No. 135.-



La data sime patru iunie anul una mie nouă sute douăzeci și trei. Sau înfațișat înaintea *notar* Nicon I. VALUTA, Notar public al orașului Bălți, în biroul *notar* de Notariat, așezat pe strada Unirei, în casa No. unsaprecese, d-nii: Aron Monșevici E I D E L M A N, Zelman Iacovlevici B E Z P A L O F F și Nicolae Găipovici N E U S T A D, personal de *notar* cunoscuți și având capacitatea legală de-a dreasa acte, ultimii doi lucrând în calitate Membrii în Consiliul de Administrație a Societății Anonime Române pentru fabricarea uleiului și Industriei Motorului, sub firmă "ULMAR", legalizente capabili de-a dreasa acte, pe baza actului Constitutiv, publicat în Monitorul Oficial din septembrie lanuarie anul una mie nouă sute douăzeci și trei, sub No. 225, și prezentat *notar* Notarului public în original, domiciliu: primul-in orașul Bălți, pe strada Chișinăului în casa No. 33, iar ultimii doi-in orașul Braila, pe strada Victoriei în casa No. 11, asistați de martorii: Nicolae Feodorovici Naehman, Sabba Zeilicov Mosher și David Sliomov Sapira, domiciliu în orașul Bălți: primul-in Mahalaun Sorocci, în casa soției sale, și doilea-pe strada Muzicanților, în casa lui Benderachi și ultimul pe strada Regelui Ferdinand întâi, în casa sa proprie, personal de *notar* cunoscuți, - au declarat că dresază prezentul A C T DE V A N Z A R E - C O M P A R A R E în modul următor: d-l Aron E I D E L M A N a vândut Societății Anonime "ULMAR" din Braila, reprezentată de d-nii Zelman B E Z P A L O F F și Nicolae N E U S T A D, restul dreptului de posesiune și folosință, asupra unui sector viran de loc de casă, rămas pe urma vânzării, destinat pen

Contractul de vânzare-cumpărare a lotului de teren de la Arom Eidelman, 4 iunie 1923 (pag. 1).

tru a fi ocupat cu diferite construcțiuni, însoțit prin rolurile de impuneri a Primăriei orașului Bălți, sub no. 1333, sector care li-a aparținut foștilor proprietari ai orașului Bălți, astăzi expropriate de stat, prin legea de reformă agrară, promulgată la unsprezece Martie anul una mie nouă sute douăzeci, având conform de declarațiuni părților următoarele dimensiuni și vecinătăți: în lățime din partea din față pe strada Berthelout și din dos în hotărâ cu sectorul d-nei Samis-oște douăzeci atâșjeni, sau patruzeci și doi metri și șasezeci și șapte centimetri, iar în lungime atât din partea sectorului d-lui Dobrovolschi cât și din partea celei străzi fără nume-oște douăzeci și cinci atâșjeni, sau cincizeci și trei metri și treizeci și patru centimetri, având în total o suprafață de cinci sute atâșjeni pătrați sau două mii două sute șaptezeci și șase metri și patru centimetri pătrați, mai mult sau mai puțin cât va rezulta în natură după măsurătoare, drept care a trecut în întregime în posesiunea vânzătorului, prin cumpărare, pentru suma de patru mii lei, în baza actului de vânzare-cumpărare confirmat de către Primul Notar al Tribunalului Bălți la șapte Mai anul una mie nouă sute douăzeci și una, înregistrat în registrul de proprietăți sub no. optzeci și patru. Având în vedere art. 10 și 36 din susmenționată lege de reformă agrară numita Societate Anonimă "GUMEN" se va folosi de sectorul descris de pământ expropriat, luând asupra sa obligațiunea de-a îndeplini întocmai toate dispozițiunile legale, pe cari le va lua statul pe viitor, cu privire la folosirea și răscumpărarea acestui pământ și a plăti toate dările și impunerile către stat, județ și comună. Dreptul arătat se vândut pentru suma de C I M C I Z E C I S I C I M C I M I I lei, primiți de vânzător în întregime, privind cheltuielile de savărire și întărirea acestui act de vânzare-cumpărare pe vânzătorul Bidolmen. Avera vândută e evaluată în întregime împreună cu cealaltă avere vândută mai înainte: pentru impunerii comunale la patru mii lei, pentru semnătură nici o impunere și de către Perceptorul circumscripției înțale Bălți, conform procesului verbal din patrușprezece Februarie anul una mie nouă sute douăzeci și trei la suma de cincizeci și patru mii lei. Se menționează pe lângă aceasta că mocotelile cu

foștii proprietari ai oragului Salți, privitoare la folosirea ambateoră a acestei parcele au fost lichidate în mod definitiv până la data de una Ianuarie anul una mie nouă sute douăzeci și trei. Până în prezent dreptul arătat nu e nimărui altui gândut, ipotecat, predat în mod legal sau transcriș și nu se găsește în litigiu sau sub propiere, din care cauză dacă cineva ar ridica asupra lui vre-o pretenție, vânzătorul și decedenții acestuia sunt obligați a o lua pe cumpărătorul și pe decedenții acestuia în apărare, despăgubindu-i în conformitate cu legea de toate daunele, rezultate din cauza aceasta, Art. 92 din legea de timbru și înregistrare și art. 161 din legea Notarială li ne-adun părților la cunoștință. Actul acesta sa dresat în conformitate cu art. art. 89, 95, 96 și 104 din legea Notarială. Extrasul prim și principal scris pe coale de timbru cuvenite, urmează a se elibera cumpărătorului Societate Anonimă "ULMAR" din Braila reprezentată de enii: Zelman Iacovlevici BEZPALOFF și Nicolae Saipovici NEUSTAD. --- (ss) Aron Menagevici Eidelman. Societate Anonimă "Ulmur", din Braila Administrator delegat Zelman Bezpalooff. Nicolae Neustadt. La săvârșirea, ceteris și semnarea prezentului act de vânzare-cumpărare ca martori am fost: Nicolas Feodorovici Rachman. Sabba Zeilicov Becher. David Shionov Sapiro. Notar Public (ss) N. Valuța. -

E x t r a s u l acesta este copiat precis după actul originalul și sa înregistrat în registrul general sub No. 1483 și sa eliberat cumpărătorului Societate Anonimă "Ulmur", din Braila reprezentată de d-nii Zelman Iacovlevici BEZPALOFF și Nicolae Iosifovici NEUSTADT, la 4 Iunie anul 1923. - În textul acestui extras sa șters: "acete", "E", s'a corectat: "Zelman, semnarea", copiat". -

CONFORM CU ORIGINALUL: În textul copiei sa șters: "acete", "E", s'a corectat: "Zelman", copiat, semnarea, copiat". -



NOTAR PUBLIC



INDUSTRIA ULEIURILOR VEGETALE **FRĂȚII VOLMAN**

Societate în Nume Colectiv
Bălți (Basarabia)

Adr. telegr. „Volman Bălți”. Telefon No. 24.

Cont la Cec, București No. 52011

Cont virament la B. N. R. Agenția Bălți No. 49.

Capacitatea de prod. maximă 3500 tone ulei anual.

FORȚA MOTORICĂ: 300 H. P.



Fabrică și Rafinăria modernă. Produce diferite uleiuri vegetale: brut, rafinat și fiert de prima calitate și derivate.

Reprezentanțe și Depozite de desfacere: București, Brașov, Brăila, Buzău, Cluj, Craiova, Iași, Ploiești, Soroca și Timișoara.

Reprezentanțe în Țară: Arad, Bărlad, Botoșani, Bacău, Călărași-Ial., Cernăuți, Constanța, Focșani, Ismail, Slobozia-Ial.

Reprezentanțe în străinătate: Berlin, Bohumin, Bratislava, Breslau, Brno, Danzig, Hamburg, Kopenhaga și Malmö. Se ocupă cu exportul de tot felul uleiurilor și turtelor oleaginoase.

*O reclamă a fabricii fraților Volman
din culegerea „Primul ghid al municipiului
Bălți”, 1937-38*

Dar în curând, în documente, strada Tatyanskaya a devenit strada General Berthelot, iar strada Bulvarnaya a devenit strada Regina Maria. În prezent acestea sunt străzile 31 August și Sadoveanu.

De-a lungul existenței sale, fabrica "Progres" a fost amplasată pe acest teren închiriat, care în documentele anilor 20 și începutul anilor 30 avea următoarea adresă: strada Berthelot, 14. Acest loc este situat la câteva cartiere mai jos de locul unde astăzi este amplasată FLOAREA SOARELUI SA. Cel mai apropiat vecin al fabricii de ulei era moara lui Meyer Brestechko – astăzi cunoscută locuitorii din Bălți drept fabrica de bere.

În decembrie 1920, fabrica "Progres" a primit autorizația de funcționare de la Camera de Comerț și Industrie din Basarabia. La începutul activității sale, fabrica avea 20 de angajați (la acea vreme cel mai mare număr de angajați în rândul oloinițelor din Bălți) și era dotată cu un motor cu abur cu 8 cai putere. În scurt timp întreprinderea a devenit lider de piață din regiune. În august 1921, inspectorul Direcției de Industrie din Basarabia, inginerul Thorn, a confirmat printr-un certificat emis în mod special că fabrica "Progres" „este pe primul loc în județele Bălți, Soroca și Hotin în ceea ce privește producția și mărimea capitalului”. Din același certificat rezultă că în perioada 1920-1921 întreprinderea a prelucrat 140 de mii de puduri (peste 2,2 milioane kg) de semințe de floarea-soarelui și a produs 30 de mii de puduri (491 mii kg) de ulei.

Tot atunci proprietarii fabricii de ulei "Progres" și-au exprimat intențiile de a extinde producerea. În august 1921, aceștia s-au adresat Consiliului administrativ "Casa Noastră" (organul de stat care se ocupa de repartizarea terenurilor în Basarabia) cu o cerere, în baza Legii privind reforma agrară, de alocare în favoarea întreprinderii a 300 de hectare de teren amplasat în apropiere de orașul Bălți.



NEGULEANU NICHITA
LICENȚIAT ÎN ȘTINȚE
CONTROLOR DE FABRICI

ULEIURILE VEGETALE DIN ROMÂNIA

PROPRIETĂȚILE FIZICE ȘI CHIMICE
PLANTELE OLEAGINOASE
RAFINAREA ULEIURILOR
CONTROLUL FABRICAȚIEI și cel FISCAL
REGIMUL ULEIURILOR ȚĂRĂNEȘTI



Industria Uleiurilor Vegetale Frații VOLMAN-Bălți

TIPOGRAFIILE ROMÂNE UNITE ♦ CALEA RAHOVEI, 42

*Fabrica de ulei Volman pe coperta unei cărți despre
industria grăsimilor și a uleiului din România.*

*Foto: Sefer Beltsi Basarabia: yad ve-zekher le-yahadut Beltsi. Bălți,
Basarabia. A Memorial of the Jewish Community. Ierusalim, 1993.*

Pe aceste terenuri, antreprenorii intenționau să cultive rapiță, cânepă și floarea-soarelui pentru necesitățile fabricii. Însă, „Casa Noastră” a refuzat cererea, menționând că fabrica putea cumpăra materia primă de la țărani fără a i se aloca pământ. Volman, Ebner și Gotlib nu au renunțat, și în decembrie 1921 au adresat o altă cerere către „Casa Noastră” - de data aceasta solicitând să li se aloce 5 hectare de teren pe moșia Teiosa (fosta moșie a familiei Catarji). În scrisoarea sa industriașii indicau că ar dori să construiască noi clădiri moderne pentru fabrica de ulei, dar nu pot face acest lucru, deoarece nu există suficient teren în oraș pentru construcție și sunt obligați să închirieze proprietăți imobiliare. De data aceasta, administrația „Casa Noastră” a decis în favoarea antreprenorilor și, la 9 iunie 1922, a ordonat alocarea unui teren pe moșia Teiosa pentru construirea unei fabrici, dar nu pe cinci, ci pe un hectar. Tot în decizia „Casa Noastră” s-a menționat că terenul este alocat în „mod provizoriu”.

În aceeași perioadă, Volman, Ebner și Gotlib au obținut stimulente de la guvernul român pentru dezvoltarea întreprinderii în conformitate cu Legea privind susținerea industriei naționale. Cabinetul de miniștri al României a scutit fabrica „Progres” de taxele de import pentru echipamentele de producere, a oferit facilități la transportul feroviar și facilități fiscale.

A fost elaborat chiar și un proiect al noii fabrici. Potrivit acestuia rezultă că proprietarii planificau să obțină terenul pentru construcția fabricii în apropiere de calea ferată Bălți-Ungheni și de spitalul raional (astăzi acest lot de teren este situat în zona străzii P. Boțu, lângă trecerea la nivel cu calea ferată).

Din motive necunoscute, proiectul acestei fabrici a rămas nerealizat. Poate că acest lucru s-a datorat statutului incert pe care îl avea terenul sau alocării acestuia în „mod provizoriu”.

**ТЕЛЕФОННЫЙ РАЗГОВОРЪ
БѢЛЫЦЫ - НЬЮ-ІОРКЪ**
БѢЛЫЦЫ. На дняхъ БѢльцы
впервые связались по телефону
съ Америкой. Говорила мѣстная
фирма бр. Вольманъ съ нью-іорк
ской фирмой.
Говорившіе очень хорошо слы
шали другъ друга. а

**ЗАБАСТОВКА НА МАСЛОБОЙ
НЫХЪ ЗАВОДАХЪ.**
БѢЛЫЦЫ. Вчера забастовали
работіе всѣхъ бѣлецкихъ масло
бойныхъ заводовъ. Работа прек
ращена и заводы остановились.
Причина забастовки -- требова
ніе рабочихъ ввести восьмича
совый рабочий день. б.

**ЗАБАСТОВКА НА МАСЛОБОЙ-
НЫХЪ ЗАВОДАХЪ ПРОДол-
ЖАЕТСЯ.**
БѢЛЫЦЫ. Вчера прибыли въ
БѢльцы предсѣдатель яской
камеры труда Маргаритъ и ин
спекторъ Виничукъ для разрѣ
шенія конфликта между вла
дѣльцами маслобойныхъ заво
довъ и рабочими. До сихъ поръ
стороны не пришли къ соглаше
нію. Забастовка продолжается.

Articole decupate din ziarul „Бессарабское слово” din
1936. Anul acesta a fost plin de evenimente, la 15
și 16 mai, muncitorii tuturor fabricilor de ulei din Bălți
au intrat în grevă. Aceștia cereau introducerea zilei de
lucru de 8 ore în loc de 10 ore și o creștere a salariilor.
Iar în august, un fost muncitor al fabricii Volman,
și complicele său au fost reținuți sub suspiciunea
că ar fi încercat să dea foc fabricii.

Cert este faptul că ideea unei noi fabrici de
ulei moderne a putut fi realizată la sfârșitul
deceniului de către frații Volman, dar în ca-
drul unei alte companii.

Toate documentele disponibile din acea
perioadă arată că fabrica "Progres" a
continuat să activeze pe același lot de
teren de pe strada Berthelot, 14. La 3
iulie 1925, Isac Volman, Naftula Ebner
și Jacob Gotlib au prelungit acordul
pen-tru înființarea fabricii "Progres"
pentru trei ani. Capitalul social al
întreprinderii constituia deja 3,6
milioane lei, din care 3 milioane era
proprietatea întreprinderii, iar 600 mii
- contribuția co-fondatorilor în cote-
părți egale (a câte 200 mii lei). În același
timp, fabrica a prelungit pentru aceeași
perioadă contractul de închiriere a
terenului din strada Berthelot, 14. Pen-
tru perioada de trei ani, întreprinderea
urma să plătească proprietarei Berta
Gotlib un total de 250 de mii de lei.

La 1 iulie 1928, a expirat acordul pen-
tru înființarea fabricii de ulei "Progres".
Această dată a devenit un moment de
cotitură în soarta întreprinderii - Isac
Volman a părăsit lista fondatorilor. Cei-
lalți doi proprietari - Naftula Ebner și
Jacob Gotlib - au re-înregistrat fabrica
în august 1928 la aceeași adresă: Ber-
thelot, 14. Însă, fără capitalul și abilitățile
comerciale ale lui Isac Volman, fabrica de
ulei "Progres" nu a putut face față crizei
economice globale. În iulie 1932, avoca-
tul proprietarilor a informat Tribunalul
Județean Bălți despre începerea proce-
durii de faliment a fabricii. În anii urmă-
tori, „Progres” nu a mai apărut pe listele
întreprinderilor active din oraș.
Următorul pas pentru Isac și Izrael Vol-
man a fost crearea propriei lor fabrici de
ulei. La 26 septembrie 1928, în Monito-
rul Oficial al României, a fost publicat un
extras din actul de înființare a societății
în nume colectiv sub denumirea „Indus-
tria uleiurilor vegetale Frații Volman”.

Present copie se trimite D-lui Notar al Tribunalului Băl
la. 12 June anul 1923, sub No. 384/923 conform art. 80 din legea
Notarilor.



M. I. Valuta

657
3

Notar Public al orașului Bălți
Nicolai I. VALUTA, pentru actele 657 de înregistrare la averele imobile, pe
anul 1923. -



Pagina. 63 și 64. Partea II. - No. 136. -

Am una mie nouă sute douăzeci și trei luna Iunie, ziua pat
ra. S'au înfățișat înaintea noastră Nicolai I. VALUTA, Notar Public
al orașului Bălți, în biroul nostru de Notariat, situat pe strad
Unirei No. II, D-na Reizea Boruhovna S A M I S și D-nii Zelman
Iacovlevici B E Z P A L O F F și Nicolai Osipovici N E U S T A
personal de noi cunoscuți și având capacitatea legală de a
dresa acte, ultimii doi lucrând în calitate de membrii în consi
liul de Administrație a Societății Anonimă Română pentru fabri
rea uleiului și Industria morăritului sub firma: "ULMAR", legali
mente capabili de a dresa acte, pe baza actului constitutiv, pub
licat în Monitorul Oficial din șaptesprezece Ianuarie anul una
mie nouă sute douăzeci și trei, sub No. două sute douăzeci și ci
ci și prezentat nouă Notarului Public în original, domiciliati:
prima în orașul Bălți, pe strada General Schina, în casa No. una,
iar ultimii doi în Brailă, strada Victoria, în casa No. unsprezece
asistați de martori: Nicolai Feodorovici RACHMAN, Sabse Zeilicov
BECHER și David Sliciov SAPIRO, domiciliati în orașul Bălți: pri
mul pe Mahalaua Scrocei, în casa soției sale, al doilea pe strad
Muzicanților, în casa lui Benderschi și ultimul pe strada Regel
Ferdinand I, în casa sa proprie, personal de noi cunoscuți, au
declarat că dresază prezentul ACT de VANZARE-CUMPARARE în no
dul următor: d-na Reizea SAMIS a vândut Societății Anonimă "UL
MAR" din Brailă reprezentată de d-nii E. BEZPALOFF și N. NEUSTAD
averea nemiguitoare, aparținătoare ei, situată în orașul Bălți, pe
strada Berthelot fostă strada Tatianovscaia, înscrisă prin ro
lurile de impaneri a Primăriei orașului Bălți sub No. 384/923 com
pușă din dreptul asupra folosințe și posesiune unui sector vi
ran de loc de casă, care li-a aparținut fostilor proprietari ai

Contractul de vânzare-cumpărare a lotului de teren de la Reizea Samis, 4 Iunie 1923. (pag. 1)

oraşului Bălţi, astăzi expropriat de STAT prin legea de reforma agrară promulgată la unsprezece Martie anul una mie nouă sute douăzeci, având următoarele dimensiuni şi vecinătăţi: în lăţime din partea din faţă pe strada fără nume şi din partea opusă în hotar cu vecinul Dobrovolachi-câte cinci stânjeni sau zece metri şi sasezeci şi şapte centimetri, iar în lungime: atât din partea vecinului Pon-Viren cât şi din partea sectorului d-lui Eidelman-câte douăzeci stânjeni sau patruzeci şi doi metri şi sasezeci şi opt centimetri, având în total suprafaţă de una sută stânjeni patraţi sau patru sute cincizeci şi cinci metri şi douăzeci şi unu centimetri patraţi. Averea arătată a dobândit-o vânzătoarea prin cumpărare pentru suma de ZECE MII lei, în baza actului de vânzare cumpărare confirmat de către Primul Notar al Tribunalului Bălţi la patru Mai anul una mie nouă sute douăzeci şi trei, înregistrat în registrul de proprietăţi sub No. 100. Având în vedere art. art. 10 şi 36 din susmenţionata lege de reforma agrară numita Societatea se va folosi de sectorul descris de pământ expropriat luând asupra sa obligaţiunea de a îndeplini întocmai toate dispoziţiunile legale, pe cari le va înasăta pe viitor, cu privire la folosirea şi răscumpărarea acestui pământ şi a plăti la timp şi în întregime toate dările către STAT, JUDEȚ şi COMUNA. Dreptul arătat sa vândut pentru suma de lei DOUASPREZECE MII, primiţi de vânzătoare în întregime până la semnarea prezentului act de vânzare cumpărare. Cheltuielile de semnare şi întărirea acestui act de vânzare cumpărare le suportă vânzătoare. Averea vândută e evaluată în întregime împreună cu averea d-lui Aron Eidelman: pentru impunerii comunale la suma de două mii lei, pentru Zemstva n'are nici o impunere şi de către Comisiunea de Recensământ conform procesului Verbal din patrusprezece Februarie anul una mie nouă sute douăzeci şi trei la suma de CINCIzeci şi PATRU MII lei. Se menţionează pe lângă aceasta că socotelile cu fogtii proprietari ai oraşului Bălţi, privitoare la folosirea embaticară a acestei parcele au fost lichidate în mod definitiv până la dată de una Ianuarie anul una mie nouă sute douăzeci şi trei. Până în prezent dreptul arătat nu e nimăruialtăi vândut, ipotecat, predat în mod legal sau transcris şi nu se găseşte în litigiu sau sub propritie, din care cauză dacă cineva

15
 er ridica asupra lui vre-o pretenție, vânzătoarea și descendenții
 ei sunt obligați să lua pe cumpărătoarea și pe descendenții acea-
 teia în apărare, despăgubindu-i în conformitate cu legea de toate
 daunele rezultate din cauză. Art. 92 din legea de timbru
 și înregistrare și art. 101 din legea Notarială li sa adna părți-
 lor la cunoștință. Acest act sa dressat în conformitate cu art. art.
 89, 95, 96 și 104 din legea Notarială. Extrasul prim și principal
 scris pe coale de timbru cuvenite urmează să se elibera cumpărătoa-
 rei Societății Anonime "ULMAR" din Brailă reprezentată de d-nii
 Z. BEZPALOFF și N. NEUSTADT. - În textul acestui act pe pagina 63
 în rândul 39 sa șters: "cunosc". - Iscalitura în limba rusă, în lim-
 ba română înseamnă: "R. Samis", certific Notar Public (ss) N. Va-
 luța. Societate Anonimă "Ulmar", din Braila administrator delegat
 Zelam Bezpaloff, Nicolae Neustadt. La semnarea, cetirea și sem-
 narea prezentului act de vânzare-cumpărare ca martori am fost:
 Nicolae Feodorovici Rachman, Sabsa Zeilicov Becher, David Sliomov
 Sapiro. Notar Public (ss) N. Valuța. -

E x t r a s u l acesta este copiat precis depe astul
 originalul și sa înregistrat în registrul general sub No. 1434,
 și sa eliberat cumpărătoarei Societății Anonime "Ulmar", din Brai-
 la reprezentate de d-nii Z. BEZPALOFF și N. NEUSTADT, la 4 Iunie,
 anul 1923. - În textul acestui extras sa corectat: "lua, stat, mi.
 "Bezpaloff". -

CONFORM CU ORIGINALUL: În textul copiei sa corectat:
 " ultimul, mi, lua, statul, Bezpaloff. -



NOTAR PUBLIC



къ попыткѣ поджечь за-
водъ БР. ВОЛЬМАНЪ.
ВЪЛЫЦЫ. По приказу шефа
уголовной полициѣ В. Лукьяна
были вчера арестованы рабочіе
завода БР. ВОЛЬМАНЪ, В. Бата-
манъ и М. Луценчикъ, которые
подозрѣваются въ попыткѣ под-
жечь заводъ.
Необходимо отмѣнить, что В.
Батаманъ былъ только двое
тому назадъ уволенъ съ завода
за цѣлый рядъ проступковъ. О.

Fondată în anul 1920.
Producția anuală 2.500.000 kg.

I. P. FRIDMAN
Industria Uleiurilor vegetale
dublu filtrate și diferite uleiuri
pentru vopsele.

În depozitele fabricii se află în posesie
următoarele sortimente de:

ULEIURI:
de floarea-soarelui, în, cîmp și
săpă, crude și filtrate
TURTE
de floarea-soarelui, în, cîmp și săpă

BĂLȚI-BASARABIA
TELEFON: 12
Lăzăr 12
Făbrie 22

„АУТО-ВЕНЗИНА“
ДАВИДЪ СОРОКЕРЪ
str. Oltul No. 3 (furnică, rafinerie)
Доставка бензина, керосина и масла
Специальные масла для тракторов Гусарей Спидола
Различные части для автомобилей, Шасси и двигатели
Мировые марки: Goodrich, Michelin и Dunlop

Bișnie și Pălării de dame
„La Moda Parisiană“
D. ADLER
Buz. str. Regale Ferăstrău No. 307
Regal asortiment de Pălării de dame și bișnuri

I. P. Fridman
Industria uleiurilor vegetale
Rafinate, brute și turte
Bălți-Basarabia
Ad. Tâmp. 101 Făbrie No. 22
Telefon fabricii 22

Linie de garaj proprie.
Cost - Vremea în Banca Națională și Română

Fabrica non solită în anul 1920, având
cele mai moderne instalații după ultimul model
al tehnicii

Fabrica produce anual
1.000 vagoane semole oleaginoase,
producând cele mai superioare
calități de:

Uleiuri de floarea-soarelui, cîmp și
săpă, crude și filtrate
Uleiuri de floarea-soarelui rafinate,
crude și filtrate
Uleiuri de rapiță, crude și filtrate
Turte, semole de floarea-soarelui, în
cîmp, săpă, și turte de rapiță și turte
de floarea-soarelui

Depozite de destocare la cele mai
principale centre din țară

București, Iași, Ploiești, Cluj și Sibiu

Reclamă a fabricii de ulei Fridman în culegerile despre Bălți
din a doua jumătate a anilor '30.



Banca Românească. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți

Capitalul social al noii întreprinderi constituia 1 200 000 lei, din care 800 mii lei în mașini și instalațiuni ale fabricii, iar 400 mii lei - contribuția fondatorilor. Isac Volman deținea 60% din capital, în timp ce Izrael avea 40%. La 25 octombrie al aceluiași an, guvernul român a consimțit tranzacția de proporții cu active industriale în orașul Bălți: frații Volman au cumpărat de la Jacob Gotlib cota-parte în cadrul fabricii de ulei din Bălți a societății pe acțiuni "Ulmar" pentru 320 de mii de lei. Această fabrică era amplasată pe strada Berthelot, în același loc în care astăzi se află FLOAREA SOARELUI SA.

CUM A APĂRUT "ULMAR" ÎN BĂLȚI - UN INVESTITOR DIN ORAȘUL BRĂILA

Interesul pentru deschiderea fabricilor de ulei în Bălți era manifestat nu numai de oamenii de afaceri locali, ci și de antreprenorii de peste hotarele Basarabiei. Printre aceștia au fost fondatorii societății pe acțiuni „Ulmar”, originari din acea partea României care se numea Vechiul Regat. SA "Ulmar" a fost fondată în orașul Brăila în ianuarie 1923. În statutul acesteia drept domenii de interes erau indicate fabricile de ulei și morile. Societatea a fost fondată de șapte negustori (comercianți). Trei dintre aceștia au fost incluși în consiliul administrativ al societății pe acțiuni: Z. Bespaloff, N. Neustadt și N. Bespaloff. Există puține informații despre cine au fost acești antreprenori. Unele dovezi indirecte ne permit să presupunem că reprezentanții familiei Bespaloff (cel mai probabil, numele de familie se scria inițial ca Bespalov) erau originari din fostul Imperiu Rus.

Societatea "Ulmar" deținea inițial două fabrici: o moară în orașul Sulina în Delta Dunării și o fabrică de ulei în orașul Brăila.



*Locul de unde a fost cumpărat terenul pentru fabrica „Ulmar”.
Reconstrucție bazată pe planul orașului Bălți din 1909.
Cadrilateralele din stânga sus marceau viitoarele cartiere
pe pământurile moșierilor Catarji.*

Cifra 1 marca strada General Berthelot (în prezent - 31 August).

*2 - o stradă fără nume care ducea în direcția spitalului raional.
Mai târziu, în vremea românească, strada a fost
denumită Poet Cerna. Strada nu s-a păstrat până în prezent, acum
acolo sunt amplasate întreprinderi industriale.*

3 - sectorul Ministerului Apărării, spitalul militar.

*4 - drumul spre Hotin (în anii 30 - strada Regele Karol al II-lea,
în prezent - strada Decebal).*

*5 - locul unde a fost construită gara Bălți-Pământeni
(în prezent - stația Bălți-oraș).*

În același an, 1923, SA "Ulmar" și-a anunțat intenția de a construi o altă fabrică de ulei proprie în orașul Bălți. În august 1923, Cabinetul de Miniștri din România, la cererea întreprinderii, a aprobat facilitățile pentru viitoarea fabrică "Ulmar" din Bălți. Facilitățile erau similare celor oferite fabricii "Progres": scutire de taxe vamale la echipamente și piese, tarife preferențiale pentru transportul feroviar, facilități fiscale.

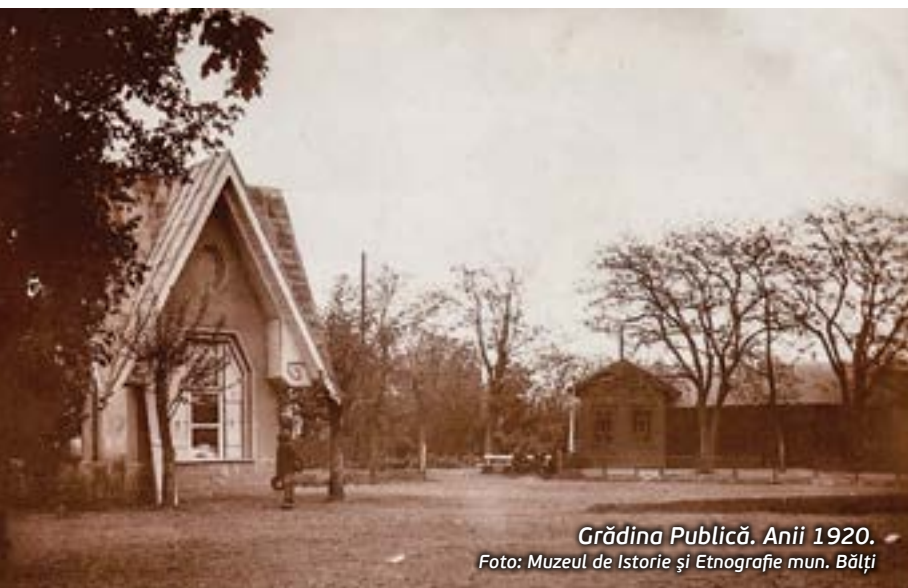
Chiar și până ca decizia să fie adoptată, "Ulmar" începuse să cumpere terenuri pentru noua fabrică. S-au păstrat pachete de documente privind vânzarea-cumpărarea a două loturi de teren în Bălți, ambele din data de 4 iunie 1923. Conform primului contract, Aron Eidelman a vândut în favoarea SA "Ulmar", reprezentată de Zelman Bespaloff și Nikolai Neustadt, un lot de teren de 2276 mp pentru 55 mii lei. Conform celui de-al doilea contract, Reizea Samis (de asemenea, în documente Shamis) a vândut în favoarea SA "Ulmar" încă 455 mp amplasați lângă primul lot de teren pentru 12 mii de lei.

Ambele loturi de teren erau situate pe strada Berthelot, dar nu erau numerotate. Din extrasele anexate la contracte, rezultă că acest pământ a fost expropriat de la moșierii Catarji în 1920, și a fost alocat bălțeanului Freym Lozman, ulterior proprietarii s-au perindat. Din extrase rezultă, de asemenea, că loturile de teren erau situate în perimetrul dintre: strada General Berthelot; o stradă fără nume care ducea pe drumul spre Hotin la spitalul raional; sectorul Ministerului Apărării (spitalul militar); lotul de teren al unui alt proprietar - von Viren.

Pentru interpretarea acestor date este necesar a lua în considerare mai multe aspecte. La începutul secolului al XX-lea, hotarul orașului Bălți se amplasa dincolo de strada Tatianinskaya (ulterior - Berthelot, în prezent - 31 August).



*Spitalul județean Bălți. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



*Grădina Publică. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



*Banca Moldova. Anii 1930.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*

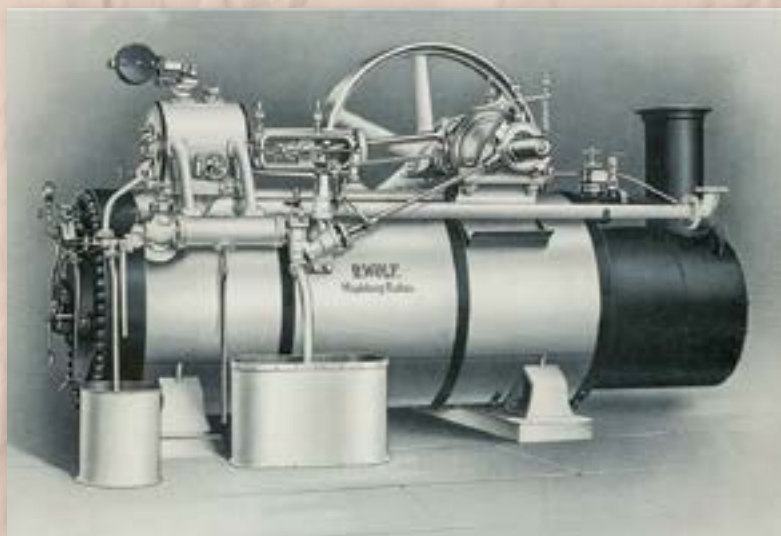


*Anii 1930. Vedere generală a orașului Bălți.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*

Planurile pentru dezvoltarea orașului, elaborate în 1909, presupuneau extinderea orașului dincolo de această stradă și construirea de noi cartiere și întreprinderi. Totuși, piedica în realizarea acestor planuri era faptul că tot acest pământ era deținut de moșieri. Reforma agrară din 1920 a deschis toate posibilitățile pentru punerea în aplicare a acestor planuri.

Terenurile descrise se aflau exact în locul unde urmau să fie construite noile cartiere. Comparând diverse date, putem concluziona că societatea pe acțiuni „Ulmar” a achiziționat terenul și a construit fabrica anume în zona în care acum se află principalele clădiri administrative și de producere ale FLOAREA SOARELUI SA, pe strada 31 August. Unul din argumentele în favoarea construirii fabricii în această parte a orașului a fost apropierea de calea ferată și de stația Bălți-Pământeni. Anume data de 4 iunie 1923 poate fi considerată drept punct de plecare al istoriei FLOAREA SOARELUI SA.

Există foarte puține informații despre activitatea fabricii de ulei „Ulmar” din Bălți. Aceasta a început să funcționeze în 1924. Însă, afacerea întregii întreprinderi și a fabricii din Bălți au început în curând să ia o întorsătură proastă. În 1926, consiliul de administrație al „Ulmar” a anunțat o ședință a acționarilor, pe ordinea de zi a căreia a fost pusă chestiunea privind eventuala vânzare a fabricii de ulei din Bălți. S-a menționat că fabrica avea datorii. Și la ședința acționarilor, urma să fie discutată chestiunea privind cesiunea datoriilor în valoare de 80 de mii de lei. Nu se știe exact ce decizie au luat acționarii, dar un lucru este cert: activele fabricii au fost vândute abia doi ani mai târziu, în 1928. Iar noii proprietari au devenit frații Volman, care au modernizat și extins producerea.



Motoare cu abur fabricate de compania germană Wolf. Unul similar era instalat la fabrica Volman. Prima imagine prezintă un motor cu aburi din broșura publicitară a firmei Wolf. A doua imagine prezintă un motor cu abur produs în anii 1920 și care a funcționat la una din întreprinderile din Germania până la începutul anilor '90. Acum este o piesă de muzeu.

Foto: 360carmuseum.com și ebay-kleinanzeigen.de



Reclama fabricii de ulei a lui Iona Fridman în ziarul "Бессарабское слово" (8 martie 1936). Felicitările din partea personalului adresate proprietarului în același ziar (17 mai 1935).

În ceea ce privește activitatea societății "Ulmar", deja în anii 1930 despre aceasta nu se mai menționează nimic în „Monitorul Oficial al României” și societatea nu se mai regăsește pe lista întreprinderilor mari din orașul Brăila. Prin urmare, putem conchide că aceasta a încetat să mai existe.

"INDUSTRIA ULEIURILOR VEGETALE FRAȚII VOLMAN"- UNUL DIN LIDERII PIETEI DIN ROMÂNIA

S-au păstrat foarte puține documente care să ne vorbească despre primii ani de funcționare a fabricii „Industria uleiurilor vegetale Frații Volman”. Se știe că în 1928, în cadrul fabricii, a fost înființată secția de rafinare a uleiului vegetal. După cum își reamintesc membrii familiei Volman, „echipamentul a fost furnizat de o companie germană împreună cu tehnologiile corespunzătoare. Acest proces tehnologic este folosit și astăzi”. De asemenea, fabrica a fost dotată cu echipamente pentru extracția uleiului din materia primă. „La acea vreme, acesta era un proces nou în industria uleiurilor și a grăsimilor, deoarece până atunci uleiul era produs prin extracție folosind prese hidraulice sau în spirală. Acest proces lăsa o cantitate semnificativă de ulei în materia primă, în timp ce prin extracția uleiului cu utilizarea de solvenți se putea obține practic tot uleiul din miez”, notează autorii capitolului despre industrie din culegerea imigranților din Bălți în Israel. Tot în 1928 a fost deschisă secția de ambalare a uleiului. Iar în 1931, fabrica a început să-și exporte produsele în Europa de Vest.

În 1933, cu o vizită la Bălți a sosit reprezentantul Societății Române de Ingineri și Agronomi, A.D. Carabella, care ulterior a scris un articol despre călătoria sa pentru anuarul „Calendarul plugarului”.



*Fabrica de ulei a fraților Volman în anii 1930.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie.*



*Reclamă a fabricii fraților Volman
în ziarul "Бессарабское слово" din 8 martie 1936.*



*Spitalul Israelit. Izrael Volman a fost președintele
epitropiei spitalului israelit din Bălți. Anii 1930.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*

Acesta a atras atenția asupra importanței industriei uleiului și a grăsimilor în economia regiunii și a menționat că, numai în județul Bălți suprafața cultivată cu floarea-soarelui constituia 60 de mii de hectare. Oaspetele a vizitat expoziția din Bălți. La expoziție erau prezentate pavilioanele a două fabrici de ulei din Bălți: cea a fraților Volman și „Flora”. „Din cele prezentate, prima fabrică corespunde ultimelor realizări din sectorul industriei, iar anul trecut aceasta a fost chiar extinsă, completată și îmbunătățită”, a subliniat autorul articolului. La expoziție, acesta l-a cunoscut pe unul dintre frații Volman și a vizitat și fabrica.

Întreprinderea avea capacitatea să proceseze până la 1000 de vagoane de semințe de floarea-soarelui pe an. În 1932, fabrica a procesat 900 de vagoane de materii prime și a produs 2 mii de tone de ulei. De asemenea, întreprinderea rafina și cantități semnificative de ulei ale producătorilor mai mici care nu aveau astfel de tehnologii. „În Basarabia se vinde puțin ulei vegetal întrucât toți au ulei. Mult se duce la București, restul se exportă prin porturile Brăila, Galați și Constanța”, scria A. D. Karabella.

În 1932, fabrica Volman a exportat 190 de vagoane de ulei în cisterne în Cehoslovacia. În 1933, Polonia a cumpărat 300 de vagoane de floarea-soarelui, ceea ce a dus la creșterea prețului materiei prime - de la 2,5 lei (în 1932) la 3,5 lei pe kilogram, notează oaspetele. Și mai adaugă că, în 1929 întreprinderea a înregistrat un venit de 18 milioane de lei. „În ceea ce privește concurența, domnul Volman spune că vizitează fabrici similare în străinătate în fiecare an și ține la curent fabrica cu noile inovații în materie de echipamente și metode de producție și rafinare”, se mai spune în articol.



Certificatul emis de Uniunea Industriașilor din România, prin care se confirma faptul că fabrica lui Izrael Volman și a fratelui său se numără printre cele mai mari două fabrici din țară. 1941
 Foto: SeferBeltsi Basarabia: yad ve-zekher le-yahadutBeltsi. Bălți, Barasabia.
 A Memorial of the Jewish Community. Ierusalim, 1993.



Inițial, fabrica Volman avea trei clădiri: cu un etaj, cu două etaje și cu trei etaje (în stânga). Ulterior, acestea au fost reconstruite, formând un complex mare cu trei etaje (în dreapta).

Sursa: artdeco-modernist.blogspot.com

Interesul proprietarilor fabricii pentru tehnologiile avansate și experiența străină este dovedit printr-o notă în ziarul "Бессарабское слово" (Bessarabskoe Slovo) din 2 aprilie 1936: „Zilele trecute, orașul Bălți a efectuat prima legătură telefonică cu America. Discuția a avut loc între firma locală Volman și o firmă din New York.”

Capacitatea de producție a fabricii fraților Volman a continuat să crească în anii următori. În 1935, întreprinderea a prelucrat 1200 de vagoane de floarea-soarelui, iar rafinăria a produs 15 tone de ulei pe zi. În 1936, fabrica de ulei a produs 3500 de tone de ulei vegetal, adică cu 75% mai mult decât cu patru ani mai devreme.

Întreprinderea producea nu numai ulei de floarea-soarelui, ci și ulei de cânepă și semințe de in, precum și turte oleaginoase, care erau, de asemenea, exportate și la mare căutare în Europa de Vest.

La începutul anului 1939, la fabrica de ulei a fraților Volman lucrau 119 muncitori. Întreprinderea avea: un cazan cu aburi „Lantz” cu o capacitate de 10 cai putere; motor cu aburi „Wolf” cu o capacitate de 60 cai putere; motor diesel „Deutz” cu o capacitate de 80 cai putere; motor diesel „Benz” cu o capacitate de 150 cai putere. Capacitatea totală a instalațiilor fabricii se estima la 300 cai putere. Potrivit Uniunii Industriașilor din România, în această perioadă fabrica „Industria uleiurilor vegetale Frații Volman” a devenit una dintre cele mai mari două fabrici de ulei din întreaga țară (cea de-a doua întreprindere nu este specificată în documente, dar, totuși, potrivit surselor acelei epoci, cel mai mare jucător pe piața uleiului vegetal din România la acea vreme era societatea pe acțiuni „Phenix” din București). Fabrica Volman realiza aproximativ un sfert din producția tuturor fabricilor de ulei din România.



**Izrael Volman și fiul acestuia,
Lazar, născut în Bălți.**

*Foto: SeferBeltsi Basarabia: yad ve-zekher
le-yahadutBeltsi. Bălți, Barasabia.
A Memorial of the Jewish Community.
Ierusalim, 1993*



**Izrael Volman
a fost președintele epitropiei
spitalului israelit din Bălți.**

*Foto: Primul ghid al municipiului Bălți,
1937-38*

Prenumele fraților Volman erau cunoscute dincolo de hotarele orașului Bălți și cele ale Basarabiei. Pe teritoriul României, întreprinderea avea depozite și reprezentanțe în București, Brașov, Brăila, Cluj, Craiova, Iași, Ploiești, Timișoara și alte orașe mari. În străinătate, fabrica Volman avea reprezentanțe în 10 orașe europene în Germania, Cehoslovacia, Polonia, Danemarca și Suedia.

Cel de-al doilea război mondial și evenimentele care au urmat au schimbat dramatic soarta fraților Volman și a întreprinderii acestora. În iunie 1940, Basarabia a devenit parte a URSS. Isac și Izrael Volman au ales să se refugieze în România. Și-au lăsat toate bunurile în Bălți și, împreună cu familiile sale, s-au mutat la București. Nu s-au mai întors niciodată în Bălți.

Isac Volman a murit la București în 1960. După război, Izrael Volman a lucrat la o întreprindere de ulei și grăsimi din București, iar în 1950 a emigrat în Izrael, unde experiența sa de lucru a fost utilă în Ministerul Industriei și Comerțului (1956-1962), apoi într-o companie de export a uleiurilor (1962-1976). Izrael Volman a murit în 1983, la vârsta de 87 de ani.

FABRICA DE ULEI A LUI PINKUS ȘI IONA FRIDMAN

O altă fabrică, care a stat la originea FLOAREA SOARELUI SA, a fost fondată la începutul anilor 1920. Fondatorul acesteia a fost Pinkus (Pinhas) Fridman din Bălți. Sunt foarte puține date despre perioada inițială de funcționare a întreprinderii. Una din puținele mențiuni care s-au păstrat indică că la 2 februarie 1926, fabrica lui Pinkus Fridman a ars. Cu un an mai devreme murise și proprietarul.



1920s. Primăria orașului Bălți.
Photo: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți



*Școala primară. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



*Liceul evreiesc. Anii 1920.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*



*Primăria orașului Bălți. Anii 1930.
Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți*

Acest lucru este confirmat de procura notarială, pe care, în martie 1928, văduva lui Fridman, Sura-Dvoira, și fiul său Joina (la fel Iona) i-au transmis-o reprezentantului lor pentru a ridica prima de asigurare în valoare de aproape 400 de mii de lei ca despăgubire pentru daune după incendiu.

După moartea lui Pinkus Fridman, afacerea a fost preluată de fiul său Iona, născut la Bălți în 1894. Acesta a reușit să păstreze întreprinderea în timpul crizei economice globale, să o modernizeze și să o aducă în rândurile liderilor pieței locale, deși, din punct de vedere al capacității de producție, era departe de fabrica de ulei a fraților Volman.

Fabrica lui Fridman a fost construită în imediata apropiere de calea ferată, adresa acesteia fiind strada Cloșca, fără număr. În prezent aceasta este strada Testemițanu, o zonă în apropiere de trecerea la nivel cu calea ferată, unde astăzi se află unele dintre clădirile FLOAREA SOARELUI SA. „Fabrica a fost înființată în apropiere de gara Pământenii, „DeKleineGare”, așa cum o numeau evreii din Bălți, iar linia de cale ferată ajungea până la curtea fabricii”, se menționează în culegerea de memorii ale emigranților bălțeni din Israel. Proprietarul întreprinderii considera prezența propriei linii de cale ferată drept un avantaj important al întreprinderii sale și indica acest lucru în broșurile publicitare.

În a doua jumătate a anilor 1930, fabrica a fost dotată cu echipamente și utilaje de ultimă generație și producea ulei vegetal rafinat, uleiuri tehnice și uleiuri pentru nevoile industriei vopselilor și lacurilor, ulei de ricin, turte oleaginoase. Uleiul vegetal se fabrica nu numai din floarea-soarelui, ci și din rapiță, cânepă și in.

În 1936-37, fabrica a reușit să proceseze până la 1000 de vagoane de materii prime. În 1936, întreprinderea a produs 2000 de tone de ulei.



Fabrica de ulei a lui Fridman și cea aflaților Volman (în stânga) pe planul orașului Bălți pentru nevoile apărării civile.

[illegible]

Extras din jurnalul de documente al notarului bălțean Nikon Valuță,
în care se menționează despre moartea lui Pinkus Fridman și incendiul de la fabrica de ulei a acestuia. 1928



Administrația Financiară din Bălți. Anii 1930.

Foto: Muzeul de Istorie și Etnografie mun. Bălți

Bibliografie

- Anuarul României pentru comerț, industrie, meserii și agricultură (Editura Mosse), București, 1931-32.
 Baci Gh., Orașul Bălți și oamenii lui, Chișinău, 2010.
 Ciobanu A., Ciobanu C., Retro Bălți, Chișinău, 2020.
 Dimentberg M., Bălțul economic, în Primul ghid al municipiului Bălți, Bălți, 1937-38.
 Enciclopedia României, Volumul II, Țara Românească, București, 1938.
 Enciu N., Reforma agrară și evoluția agriculturii basarabene în perioada dintre cele două războaie mondiale, Bălți, 2009.
 Istoricul orașului Bălți, 1910-1936, Bălți, 1936.
 Moruzzi E., Ceva despre Bălți, în Istoricul orașului Bălți, 1910-1936, Bălți, 1936.
 SeferBeltsiBasarabia: yad ve-zekher le-yahadutBeltsi. Balti, Basarabia. A Memorial of the Jewish Community. Jerusalem, 1993.
 Carabella A. D., Industria uleiurilor vegetale, în Calendarul plugarului, 1933, anul XIII.
 Duca M., Manolache C., Chilari R., Cultura florii soarelui. Repere istorice, în Akademos, nr. 3(22), septembrie 2011.
 Primul ghid al municipiului Bălți, Bălți, 1937-38.
 Иувал Ш., Бельцкая еврейская община в XIX столетии, Бельцы, 1994.
 Industria uleiului în județul Bălți, în Basarabia economică. Buletinul camerelor de comerț și industrie din Basarabia, Nr. 12, decembrie 1936.
 Monitorul Oficial al României, № 27, 10 mai 1922, partea II.
 Monitorul Oficial al României, № 225, 17 ianuarie 1923, partea II.
 Monitorul Oficial al României, № 178, 8 noiembrie 1923, partea II.
 Monitorul Oficial al României, № 213, 26 septembrie 1928, partea II.
 Monitorul Oficial al României, № 256, 16 noiembrie 1928, partea II.
 Monitorul Oficial al României, № 284, 11 noiembrie 1943, partea I.
 Бессарабское слово, 5 сентября 1930 года.
 Бессарабское слово, 8 марта 1936 года.
 Бессарабское слово, 2 апреля 1936 года.
<http://artdeco-modernist.blogspot.com/2012/01/fabrica-de-ulei-vegetal-fratii-volman.html>

În acea perioadă, fabrica lui Fridman avea depozite în București, Ploiești, Pitești, Cluj și Chișinău. La începutul anului 1939, fabrica de ulei avea 90 de angajați: 76 de muncitori și 14 persoane în calitate de personal administrativ. Întreprinderea avea două motoare cu abur "Wolf" cu o capacitate totală de 180 cai putere. Enciclopedia României din 1938 a clasat fabrica de ulei a lui Fridman printre cele mai mari șapte întreprinderi din orașul Bălți, cu un capital care depășește 5 milioane de lei. Importanța fabricii este subliniată și de faptul că aceasta a fost inclusă în planurile de apărare civilă ale orașului Bălți de la sfârșitul anilor 30 ca întreprindere strategică.

POSTFAȚĂ

Data de 28 iunie 1940 a devenit un moment de cotitură în istoria fabricilor de ulei din Bălți. După includerea Basarabiei în componența Uniunii Sovietice și după formarea RSS Moldovenești, întreprinderile au fost naționalizate și au devenit proprietate socialistă. Fabrica lui Volman și cea a lui Fridman au fost transformate în fabrica de ulei de stat nr.1 și, respectiv, nr.2.

În iulie 1941, când a izbucnit războiul pentru Basarabia și în regiune s-a instalat administrația română, aceste două fabrici nu au revenit în proprietate privată, ci au devenit comunale - adică erau subordonate orașului - și aveau o singură administrație. Fosta fabrică de ulei a fraților Volman a fost grav afectată de război.

În octombrie-noiembrie 1943, ambele fabrici au fost transferate în subordinea administrației centrale - conducerea comercială publică REBIAZ din București. Totuși, în martie 1944, războiul s-a încheiat pentru Bălți, și în oraș iarăși a fost instaurată puterea sovietică. Fabricile de ulei nr. 1 și nr. 2 au revenit în proprietatea statului sovietic. Ulterior, acestea au fost unificate într-o singură fabrică de uleiuri și grăsimi - astăzi societatea pe acțiuni FLOAREA SOARELUI.